

Złożenie oświadczenia spadkowego w imieniu małoletniego na tle projektowanych zmian legislacyjnych

Submission of a Declaration of Succession on Behalf of a Minor Against the Background of the Proposed Legislative Changes

The subject of the article is the issue of legal conditions of declarations on the waiver of inheritance submitted by parents on behalf of a minor child. The author characterizes proposed legislative changes both in theoretical and practical terms, which results in presenting the assessment of solutions enabling the reconciliation of the requirement to obtain a permit from the guardianship court to accept or reject the inheritance on behalf of the child (Art. 101 § 3 of the Civil Code) within the time limit set by Art. 1015 of the Civil Code. The main subject of the author's analysis is therefore the draft act amending the Civil Code and certain acts of 14.07.2022 and its assessment both in relation to the proposed substantive changes and procedural regulations.

Katarzyna Dębińska-Domagala

*doktor nauk prawnych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*

ORCID: 0000-0001-5020-4229

e-mail:
katarzyna.debinska-domagala@kul.pl

Słowa kluczowe:
małoletni spadkobierca, czynność
przekraczająca zwykły zarząd, odrzucenie
spadku, nowelizacja przepisów

Key words:
minor heir, act exceeding ordinary
administration, rejection of inheritance,
amendment of regulations

<https://doi.org/10.36128/priw.vi41.504>

1. Wstęp

W polskim prawie spadkowym model dziedziczenia oparty jest na sukcesji uniwersalnej, tj. przejściu wszystkich praw i obowiązków zmarłego na jego spadkobierców. Spadkobierca nabywa spadek wraz z jego otwarciem, co ma miejsce z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 924 i art. 925 k.c.)¹. Nabycie praw i obowiązków nie może jednak nastąpić wbrew woli zainteresowanego. Ma tu zastosowanie zasada autonomii woli podmiotu². Z tego względu

- 1 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1963 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 2022 r. poz. 1360 [dalej cyt: k.c.].
- 2 Bartłomiej Swaczyna, „Odrzucenie spadku nabytego przez dziecko”, [w:] *Rozprawy*

ustawodawca przyznaje spadkobiercy uprawnienie do przyjęcia bądź odrzucenia spadku (art. 1012 k.c.). Osoby niemające pełnej zdolności do czynności prawnych (najczęściej małoletni spadkobiercy) nie są uprawnieni do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku z art. 1015 § 1 k.c. Dlatego też oświadczenie spadkowe w ich imieniu może złożyć wyłącznie przedstawiciel ustawowy. Zgodnie z art. 1015 § 1 k.c. oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku może zostać złożone w ciągu 6 miesięcy od dowiedzenia się przez spadkobiercę o tytule powołania. Brak takiego oświadczenia terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 k.c.). W praktyce, wykonanie tego uprawnienia napotyka jednak na istotne trudności. Z uwagi na fakt, że jest ono traktowane jako czynności przekraczające zwykły zarząd, wymaga ona uzyskania zgody sądu, przez co dotrzymanie terminu, o którym mowa w art. 1015 § 1, jest często niemożliwe, czego konsekwencją może być przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza, co z punktu widzenia małoletniego nie zawsze może okazać się pożądane.

Z uwagi na powyższe podjęto prace legislacyjne³ związane z wyeliminowaniem wskazanych wyżej wątpliwości natury prawnej oraz praktycznej. Przedstawiony projekt nowelizacji nie usuwa jednak, jak się wydaje, wszystkich problemów związanych ze stosowaniem art. 1015 k.c. w obecnym brzmieniu w przypadku dziedziczenia przez małoletnich. Analiza przedstawionego projektu wydaje się być zatem jak najbardziej uzasadniona.

Celem artykułu będzie więc omówienie przedstawionych rozwiązań umożliwiających pogodzenie wymogu uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego na przyjęcie bądź odrzucenie spadku w imieniu dziecka (art. 101 § 3 k.r.) w terminie wyznaczonym treścią art. 1015 k.c. Dokonane to zostanie poprzez analizę obecnie obowiązujących rozwiązań prawnych w tym zakresie, próbę oceny proponowanych rozwiązań i następnie sformułowanie wniosków *de lege ferenda* w tym obszarze.

2. Stan obecny

Regulację z art. 1015 k.c. dotyczącą terminu oraz skutków przyjęcia lub odrzucenia spadku, w odniesieniu do małoletniego spadkobiercy uzupełnia art. 101 § 3 k.r.o., z którego wynika, że bez zezwolenia sądu opiekuńczego rodzice nie mogą dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego

cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi, red. Marlena Pecyna, Jerzy Pisuliński, Małgorzata Podrecka (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 569.

3 Zob. przebieg prac opublikowany na stronach internetowych Rządowego Centrum Legislacji (Druk RCL nr UD 222, projekt MS). <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12354503/katalog/12839209#12839209>. [dostęp: 27.07.2022].

zarządu majątkiem dziecka oraz wyrażać zgody na dokonywanie przez dziecko takich czynności⁴. Rodzice, uzyskując zezwolenie sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, działają w imieniu własnym (dziecko) lub jako przedstawiciel ustawowy (osoba ubezwłasnowolniona całkowicie), a także udzielając zgody na dokonanie takich czynności przez dziecko (małoletni powyżej trzynastego roku życia, osoba ubezwłasnowolniona częściowo). W przypadku gdy czynności dokonał sam małoletni ograniczony w zdolności do czynności prawnych zaciągając zobowiązanie lub rozporządzając swoim prawem (art. 17 k.c.), wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego dla ważności tej czynności prawnej. Może być ona wyrażona zarówno przed jak i w przypadku umów (art. 18 k.c.) po dokonaniu tej czynności⁵. Dokonanie lub wyrażenie zgody na dokonanie czynności przez przedstawiciela, bez uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego jest uważane za bezwzględnie nieważne. Wykluczona jest możliwość udzielenia zezwolenia *ex post*⁶.

Przyjęcie, jak i odrzucenie spadku nabytego przez małoletniego uznawane jest za czynność zarządu jego majątkiem. To z kolei niesie potrzebę kwalifikacji, co do tego, czy akt ten mieści się w zakresie zwykłego zarządu, czy też wykracza poza zakres zwykłego zarządu jego majątkiem. W tym kontekście należy przyjąć utrwalony zarówno w judykaturze i doktrynie pogląd, że proste przyjęcie lub odrzucenie spadku to czynność przekraczająca zwykły zarząd⁷. W znaczny sposób prowadzi do zmiany substancji majątku dziecka poprzez jego zwiększenia lub zmniejszenie⁸.

4 Ustawa z dnia Kodeks rodziny i opiekuńczy, Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 [dalej cyt: k.r.o.] Reguła ta ma odpowiednie zastosowanie w odniesieniu do osób pozostających pod opieką oraz ubezwłasnowolnionych częściowo i całkowicie, por. (156. 175, 178 § 2, 181 § 1 k.r.o.).

5 Por. Jerzy Słyk, „Komentarz do art. 101 k.r.o.”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, t. V, red. Konrad Osajda (Warszawa: C. H. Beck, 2013), nt 25.

6 Grzegorz Jędrejek, „Komentarz do art. 101”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Grzegorz Jędrejek (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), nt. 7.

7 Zob. Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 27.05.1998 r., I CKU 181/97, Legalis nr 364433; Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 15.07.2005 r., IV CK 20/05, Legalis nr 71469; Uchwała (7) SN z 22.05.2018 r., z 22.05.2018 r., III CZP, Legalis nr 1770406.

8 Por. Tomasz Sokołowski, „Komentarz do art. 101 k.r.o.”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Henryk Dolecki, Tomasz Sokołowski (Warszawa: Wolter Kluwer, 2013), nt 14 a.

W praktyce konieczność uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego przy odrzuceniu spadku jako czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu okazał się problematyczny w kontekście dotrzymania ustawowego terminu do złożenia oświadczenia spadkowego. Termin z art. 1015 § 1 k.c. jest terminem zawitym prawa materialnego do wykonania prawa kształtującego⁹. Jego upływ powoduje utratę uprawnienia do skutecznego złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku. Uwzględniany jest z urzędu, nie ma możliwości jego przedłużenia. SN powołując się na istotę terminów zawitych podkreślił, że wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zezwolenie na złożenie stosownego oświadczenia nie ma wpływu na bieg terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c. czego dał wyraz w postanowieniach z dnia 25.05.2012 r.¹⁰, z dnia 13.12. 2012 r.¹¹. oraz dnia 25.05.2015 r.¹². Podkreślając rygoryzm terminu zawitego z art. 1015 § 1 k.c. SN przyjął, że rodzice powinni w imieniu małoletniego złożyć oświadczenie o odrzuceniu przez niego spadku przed upływem sześciu miesięcy od dowiedzenia się przez nich o tytule powołania go do spadku. W konsekwencji upływ terminu pociąga za sobą skutek równoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 k.c.). Na tym tle w literaturze przedmiotu sformułowano pogląd o mimowolnym przyjęciu spadku, który prowadzi do zróżnicowania pozycji prawnej małoletniego w odniesieniu do spadkobierców mających pełną zdolność do czynności prawnych, ci bowiem mogą odrzucić spadek bez zezwolenia sądu¹³. Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza sprawia, że małoletni spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 zd. k.c.). To jednak może narazić go na udział w procesach o zapłatę długów czy też w postępowaniach egzekucyjnych, gdzie w ich toku zobowiązany byłby do wykazywania stanu spadku w chwili jego otwarcia i powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności do wartości czynnej spadku. Przy czym za długi małoletni spadkobierca nie odpowiada wyłącznie z masy

-
- 9 Maksymilian Pazdan, „Komentarz do art. 1015 k.c.”, [w:] *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. Krzysztof Pietrzykowski (Warszawa: C. H. Beck, 2021), nt 1.
 - 10 Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25.05.2012 r., I CSK 414/11, Legalis nr 532392.
 - 11 Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 13.12.2012 r., V CSK 18/12, Legalis nr 667430.
 - 12 Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25.02.2015 r., IV CSK 304/14, Legalis nr 1203291.
 - 13 Tomasz Jasiakiewicz, „W poszukiwaniu środków ochrony prawnej małoletniego spadkobiercy przed mimowolnym przyjęciem spadku” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 4 (2019): 125.

spadkowej, ale również, ze składników własnego majątku, które w momencie przyjęcia spadku przekształcają się w jeden majątek¹⁴.

Termin do złożenia oświadczenia spadkowego w imieniu małoletniego napotyka zasadniczo dwie trudności. Pierwsza dotyczy ustalenia, kiedy rozpoczyna się bieg terminu do złożenia takiego oświadczenia przez przedstawiciela ustawowego. Druga odnosi się do tego czy zainicjowane postępowanie przed sądem opiekuńczym ma wpływ na bieg terminu. W jednym i drugim przypadku uzasadnione jest odwołanie się do stanowiska orzecznictwa i doktryny. Przyjmuje się, że datą początkową biegu terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu i odrzuceniu spadku przypadającego małoletniemu spadkobiercy jest data dowiedzenia się przez przedstawiciela o tytule powołania małoletniego do spadku¹⁵. W odniesieniu do spadkobierców małoletnich, dziedziczących po swoich rodzicach – po odrzuceniu przez nich spadku – termin do złożenia omawianego oświadczenia biegnie od dnia, w którym rodzice odrzucili spadek¹⁶. Zasadniczo dominuje również pogląd, że zainicjowane postępowanie przed sądem opiekuńczym (101 § 3 k.r.o.) ma wpływ na bieg terminu z art. 1015 § 1. Dostrzeżono tutaj potrzebę zabezpieczenia interesów małoletniego właśnie przez wzgląd na twierdzenie, że długość postępowania przed sądem opiekuńczym nie może pozbawiać rodziców małoletniego możliwości złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Od strony normatywnej uzasadnienie tej ochrony okazało się jednak niezwykle trudne właśnie ze względu na charakter prawny terminu z art. 1015 § 1 k.c. jako terminu zawitego i związanego z nim rygoryzmu. Brak wyraźnej podstawy prawnej, która dawałaby ochronę małoletniemu w takiej sytuacji, przyczynił się do stosowania w orzecznictwie *analogii legis*. Wskutek tego uwzględniono możliwość powołania w drodze analogii przepisów o przedawnieniu do terminów zawitych. Rozbieżności interpretacyjne pojawiły co do zastosowania zakresu tej analogii. Według jednego ze stanowisk złożenie do sądu rodzinnego wniosku o zezwolenie na złożenie oświadczenia z art. 1015 § 1 k.c., może powodować jego zawieszenie. W tym wariantcie przyjmuje się, że bieg sześciomiesięcznego terminu na przyjęcie lub odrzucenie spadku nie biegnie przez czas trwania postępowania przed sądem

14 Por. Kamil Szpyt, „Komentarz do art. 1031”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki (Warszawa: C. H. Beck, 2020), nt 3.

15 Jerzy Pisuliński, „Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku” *Rejent*, nr 6 (1992): 64; Grzegorz Wolak, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r., III CSK 352/14, OSNC nr 5, poz. 63” *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, nr 2 (2016): 195.

16 Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 września 2016 r. III CSK 329/15, Legalis nr 1532482.

opiekuńczym¹⁷. Wymagane jest przy tym, aby przedstawiciel ustawowy złożył oświadczenie spadkowe, niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia sądu opiekuńczego o udzieleniu zezwolenia, chyba że sześciomiesięczny termin uwzględniający czas trwania postępowania opiekuńczego, jeszcze nie upłynął¹⁸. Według innego stanowiska złożenie do sądu rodzinnego wniosku o zezwolenie na złożenie oświadczenia z art. 1015 § 1 k.c., może skutkować przerwaniem biegu terminu¹⁹. Obydwa stanowiska wyrażone w orzecznictwie zostały zaaprobowane w literaturze, przy czym *de lege lata* za bardziej przekonujący uznano przyjęcie przerwy biegu terminu, który znajduje odniesienie do art. 123 § 1 pkt 1 k.c. Ma to uzasadnienie w tym, że uzyskanie zgody sądu opiekuńczego umożliwiającego złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez przedstawiciela jest czynnością prawną realizowaną przed sądem, nakierowaną na ochronę interesu małoletniego spadkobiercy, a więc zbliżoną w skutkach jak wszczęcie postępowania w celu dochodzenie roszczenia. W opinii przedstawicieli piśmiennictwa, łączności z przepisami dotyczącymi przedawnienia nie znajduje stanowisko zawieszenia biegu terminu. Konieczność złożenia wniosku do sądu opiekuńczego o udzielenie zezwolenia na złożenie w imieniu małoletniego oświadczenia o odrzuceniu spadku nie odpowiada żadnej z przesłanek przewidzianych w art. 121 k.c.²⁰.

-
- 17 Postanowienie SN – Izba Cywilna z 20.11.2013 r., I CSK 329/13, Legalis nr 804284.
- 18 Postanowienie SN z 28.09.2016 r., III CSK 329/15 r., Legalis nr 1532482.
- 19 Postanowienie SN z 28.05. 2015 r., III CSK 352/14 r., Legalis nr 1285318.
- 20 Stanowisko wedle, którego złożenie do sądu opiekuńczego wniosku o zezwolenie na złożenie oświadczenia z art. 1015 § 1 k.c., powoduje zawieszenie zyskało aprobatę: Bogudar Kordasiewicz, „Oświadczenie w sprawie przyjęcia lub odrzucenia spadku”, [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo Spadkowe*, t. X, red. Bogudar Kordasiewicz (Warszawa: C. H. Beck, 2015), 543; Wolak „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r.”, 203; Grzegorz Wolak, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 R. (III CSK 329/15)” *Nowy Przegląd Notarialny*, nr 2 (2017): 58. Z kolei według innej grupy przedstawicieli doktryny, do której należy się przychylić pogląd ten ma uzasadnienie wyłącznie na płaszczyźnie praktycznej, celowościowej i słusznościowej, dlatego należy go traktować jako postulat *de lege ferenda* w stosunku do ustawodawcy. Por. Paweł Księżak, „Glosa do Postanowienia z dnia 20 listopada 2013 r., ICSK 329/13” *Rejent*, nr 5 (2014): 111; Krzysztof Żok, „Komentarz do art. 1015 k.c”, [w:] *Kodeks cywilny*, t. III, *Komentarz. Art. 627–1088*, red. Maciej Gutowski (Warszawa, C. H. Beck, 2019), nt 28; Aleksandra Partyk, „Bieg terminu

Niejednolita linia orzecznicza nie została rozstrzygnięta również w uchwale (7) SN z 22.05.2018 r., III CZP 102/17, w której SN przyjął, że termin przewidziany w 1015 § 1 k.c. nie może się skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie przez małoletniego spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku. Po prawomocnym zakończeniu tego postępowania oświadczenie małoletniego powinno być złożone niezwłocznie, chyba że termin ten jeszcze nie upłynął²¹.

Rozstrzygnięcie przyjęte przez SN, jeśli chodzi o rezultat w postaci zachowania terminu, należy uznać za uzasadnione społecznie, wątpliwości wzbudza jednak konstrukcyjne rozwiązanie problemu. SN nie zaakceptował ani jednej z koncepcji analogicznego stosowania przepisów o przerwie i zawieszeniu, co więcej odrzucił dotychczasowe kierunki poszukiwań judykatury w tym zakresie. Przyjął nową koncepcję zastosowania analogii do instytucji transmisji²².

3. Proponowane zmiany

Wskazane wyżej rozbieżności interpretacyjne, stanęły u podstaw podjęcia prac legislacyjnych, których efektem było przedstawienie projektu o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw²³. Proponowane zmiany w sposób kompleksowy, tj. zarówno poprzez odpowiednią nowelizację k.r.o. jak i k.p.c. regulują zarówno kwestię terminu do ewentualnego złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, jak i przypadki w których uzyskanie zgody wydanej przez sąd jest lub nie jest wymagane. Co więcej wprowadzają również istotne zmiany dotyczące kognicji sądu (obok sądu opiekuńczego właściwy będzie sąd spadku).

Projektodawca proponuje zatem dodanie w art. 1015 § 1¹, gdzie wskazuje, że „Dla zachowania terminu, o którym mowa w § 1, wystarczające jest złożenie przed jego upływem wniosku do sądu o odebranie oświadczenia

na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego. Glosa do postanowienia SN z dnia 20 listopada 2013 r. I CSK 329/13”, Lex.

- 21 Uchwała (7) SN z 22.05.2018 r., z 22.05.2018 r., III CZP, Legalis nr 1770406.
- 22 Aprobata dla tego stanowiska wyraził Jacek Trzewik, „Złożenie oświadczenia spadkowego przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych – uwagi na tle uchwały składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego-Izby Cywilnej z 22 maja 2018 roku (III CZP 102/17)” *Teka Komisji Prawniczej Pan Odział w Lublinie*, nr 1 (2020): 451. Krytyczne stanowisko zajęła natomiast Tomasz Justyński, „Rodzicielskie oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku a termin zawity z art. 1015 k.c.” *OSP*, nr 3 (2020).
- 23 Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych ustaw z dnia 14.07.2022 r., (Druk RCL nr UD 222, projekt MS).

o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku”. Ponadto projektuje również dodanie § 1² gdzie określa, że „Jeżeli złożenie oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zezwolenia sądu, bieg terminu na złożenie świadczenia ulega zawieszeniu na czas trwania postępowania sądowego w tym przedmiocie.”. Koreluje to z proponowaną nowelizacją k.r.o. w zakresie uprawnień rodziców małoletniego. Art. 101 § 3 k.r.o. ma otrzymać brzmienie „§ 3. Rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w przepisach szczególnych, sądu spadku, dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko”. Ponadto po § 3 proponuje się dodanie § 4 w brzmieniu „Nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w przepisach szczególnych, sądu spadku, czynność polegająca na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka, przez rodzica, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, gdy jest dokonywana za zgodą drugiego z rodziców, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska albo jest dokonywana wspólnie, jeżeli dziecko jest powołane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica, chyba że inny zstępny rodziców tego dziecka przyjmuje spadek. W braku porozumienia rodziców stosuje się § 3”. Konsekwencją takiego sformułowania przytoczonych projektowanych regulacji jest również konieczność nowelizacji art. 156 k.r.o. w brzmieniu „Art. 156. Opiekun powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w przepisach szczególnych, sądu spadku, we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego”. Co naturalne musi to skutkować odpowiednią zmianą k.p.c., a zatem dodaniem art. 640¹ gdzie § 1 miałby brzmieć „Zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wydaje sąd spadku.” Wraz z § 2 o treści „Z chwilą wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wnioski o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, złożony do sądu opiekuńczego, przekazuje się do dalszego rozpoznania sądowi spadku”.

Oceny zaproponowanych rozwiązań wskazujących na zawieszenie biegu terminu na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, jeżeli wymaga to zezwolenia sądu, są co do zasady odzwierciedleniem rozwiązań przyjętych przez Sąd Najwyższy w judykatach²⁴, zgodnie z którymi

24 Postanowienie SN – Izba Cywilna z 20.11.2013 r., I CSK 329/13, Legalis nr 804284; Postanowienie Sądu Najwyższego- Izba Cywilna Sądu Najwyższego z dnia 24.09. 2015 r., VCSK 686/14, Legalis nr 1350612; Postanowienie SN z 28.09.2016 r., III CSK 329/15 r., Legalis nr 1532482.

złożenie wniosku o zezwolenie na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego powoduje zawieszenie – na czas postępowania – biegu terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c.

O ile ewentualne uchwalenie nowelizacji w zaproponowanym kształcie usuwa wątpliwości związane z biegiem terminu do złożenia oświadczenia, które powstawały na tle możliwego stosowania *per analogiam* art. 121 k.c. lub art. 124 k.c. w związku z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. co wypada przyjąć za aprobatą. Kwestią oceny pozostaje, czy nie stwarza to nadmiernego, naruszającego zasadę równości wobec prawa uprzywilejowania małoletniego wobec innych spadkobierców oraz wierzycieli spadku? Na tak postawione pytanie należy odpowiedzieć przecząco. W ocenie autorki zgodzić się trzeba z poglądem, że termin określony w art. 1015 k.c. jest na tyle krótki, że jego zawieszenie na czas trwania postępowania w przedmiocie wyrażenia zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd przez przedstawiciela ustawowego nie przedłuży w sposób istotny postępowania²⁵. W tym kontekście uznać należy, że proponowane rozwiązanie jest bardziej zasadne niż przyjęcie koncepcji przerwania biegu terminu, które pozwalałoby na otwarcie się na nowo kolejnego sześciomiesięcznego terminu. Pozostaje aktualny argument, że nie wyklucza to możliwości ponawiania wniosku o zezwolenie.

Kolejnym istotnym elementem nowelizacji, także w kontekście zakresu obowiązków przedstawicieli ustawowych występujący w imieniu małoletnich, jest zagadnienie właściwości sądu uprawnionego do wyrażenia lub odmowy wyrażenia ewentualnej zgody na przyjęcie lub odrzucenie spadku. Zauważyć należy, że na podstawie przepisów k.p.c., będzie to sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania małoletniego, zgodnie jednak z proponowanym brzmieniem art. 640¹ § 1 w toku postępowania spadkowego będzie to sąd spadku, którego właściwość ustalana jest na podstawie 628 k.p.c. W tym kontekście proponuje się przyjęcie normy kolizyjnej. Zgodnie z art. 640¹ § 2, z chwilą wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wnioski o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, złożony do sądu opiekuńczego, przekazuje się do dalszego rozpoznania sądowi spadku. Trafność takiego rozwiązania może budzić wątpliwości. Trudno bowiem znaleźć uzasadnienie dla konieczności przenoszenia toczącego się już postępowania przed sądem opiekuńczym do sądu spadku. Nie spowoduje to przecież przyspieszenia rozstrzygnięcia, zwłaszcza że wyspecjalizowany w tym przedmiocie sąd opiekuńczy mógłby sprawnie podjąć stosowne rozstrzygnięcie. Trzeba jednak zwrócić uwagę, na to, że nie tylko o szybkość postępowania tu chodzi, a przede wszystkim o merytoryczną trafność rozstrzygnięcia. Sąd spadku,

25 Wolak, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r.”, 63.

w przeciwieństwie do sądu opiekuńczego²⁶, posiada bowiem, niejako z natury rzeczy, wiedzę o masie spadkowej spadkodawcy i sytuacji prawnej wszystkich spadkobierców (skoncentrowany materiał dowodowy), przez co podjęcie przez ten właśnie sąd rozstrzygnięcia w przedmiocie wyrażenia zgody na przyjęcie lub odrzucenie spadku w imieniu małoletniego może okazać się szybsze i co ważniejsze bardziej trafne²⁷.

Proponowane zmiany k.p.c. korelują z przewidywaną nowelizacją k.r.o. poza techniczną korektą art. 101 § 3 k.r.o. oraz art. 156 k.r.o. dopuszczającą możliwość wydania zezwolenia na dokonywanie czynności przekraczającą zwykły zarząd w imieniu dziecka przez rodzica lub opiekuna również przez sąd spadku, planuje się dodanie w art. 101 k.r.o § 4 wskazującego, że „Nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w przepisach szczególnych, sądu spadku, czynność polegająca na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka, przez rodzica, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, gdy jest dokonywana za zgodą drugiego z rodziców, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska albo jest dokonywana wspólnie, jeżeli dziecko jest powołane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica, chyba że inny zstępny rodziców tego dziecka przyjmuje spadek. W braku porozumienia rodziców stosuje się § 3”.

26 Według badań przeprowadzonych Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w 2014 r. dotyczących spraw o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka, w postępowaniach dotyczących złożenia w imieniu dziecka oświadczenia o odrzuceniu spadku mniej niż w 30% spraw możliwe było określenie wartości długów spadkowych, również w mniej niż ¼ wszystkich zbadanych spraw możliwe było ustalenie wartości długów spadkowych. Głównie źródło informacji stanowiły w głównej mierze same wyjaśnienia uczestników postępowania. Zdaniem Autora dokonane ustalenia sprowadzają się do wniosku, że sądy głównie dokonują abstrakcyjnej oceny czynności zamierzonej przez rodziców. Jerzy, Słyk, „Orzekanie w sprawach o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka” *Prawo w Działaniu*, nr 21 (2015): 242.

27 Słusznie zwraca się uwagę, że Sąd (opiekuńczy w obecnym stanie prawnym, a w projektowanych zmianach również sąd spadku) „przy wydawaniu zezwolenia na czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu nie może ograniczać się do kontroli formalnej legalności działalności rodziców, lecz powinien badać każdą sprawę także pod względem celowości gospodarczej i korzyści osiąganey dla dobra dziecka”, Helena Ciepła, „Komentarz do art. 101”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Kazimierz Piasecki (Warszawa: Lexis Nexis 2011), nt 4.

Projektowana treść przepisu może rodzić jednak pewne wątpliwości. Mimo że, jak można przypuszczać, skutkowałaby pewnym odciążeniem sądów opiekuńczych, ubocznie mogłaby powodować niezamierzone, przez projektodawcę skutki. W pierwszym rzędzie należy zauważyć, że proponowane rozwiązanie stanowi jednak wyjątek od reguły określonej obecnie w art. 101 § 3 k.r.o., polegającej na konieczności uzyskiwania zgodny sądu opiekuńczego, zawsze w przypadku dokonywania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Rodzi się więc pytanie, czy akurat zagadnienie dochowania terminu określonego w art. 1015 k.c., stanowi wystarczające uzasadnienie wprowadzenia zmian w proponowanym kształcie, zwłaszcza że złożenie takiego oświadczenia, nawet dokonane wspólnie przez obojga rodziców rodzi z reguły poważne konsekwencje w sferze praw majątkowych małoletniego dziecka. Powstaje więc sytuacja, w której zgoda sądu opiekuńczego wymagana będzie w sytuacjach mniej doniosłych pod względem finansowym, natomiast w spawach potencjalnie daleko bardziej istotnych pod względem wagi ekonomicznej, tylko z uwagi na fakt, że wiążą się one z odrzuceniem spadku z racji na wspólne lub zgodne oświadczenie rodziców zgoda sądu opiekuńczego nie będzie wymagana. O ile łatwo sobie wyobrazić, a tym samym uzasadnić konieczność przedstawionej nowelizacji w przypadku, gdy długi spadkowe przekraczają znacznie aktywa masy spadkowej, to dopuścić należy jako możliwą także sytuację, w której wyłącznie z uwagi na względy osobiste (emocjonalne, etyczne)²⁸ rodzice odrzucają spadek w imieniu małoletniego dziecka, pozbawiając go również prawa do zachowku. W obecnym stanie prawnym, należało by przypuszczać, że w tym wypadku nie uzyskaliby oni stosowanej zgody sądu opiekuńczego, podczas gdy po ewentualnym przyjęciu projektu w proponowanym kształcie, taka zgoda nie byłaby już wymagana. W takiej sytuacji prawa małoletniego nie wydają się być chronione w wystarczającym stopniu.

Pozostawiając niejako na uboczu wskazane wyżej rozważania, zauważyć należy, że w ocenie autorki, proponowane zmiany wydają się wykazywać wymaganą konsekwencję także w przypadku, gdy w mieniu małoletniego występuje jeden rodzic z uwagi na przysługującą mu wyłącznie władzę rodzicielską. Mimo tego że SN w postanowieniu z 25 czerwca 1996 roku uznał, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, w którym małoletnie dziecko reprezentowane jest przez jednego z rodziców będącego też spadkobiercą, regułą jest, iż nie zachodzi między nimi kolizja interesów, wykluczająca

28 Co do motywów odrzucenie spadku po określonej osobie zob. Grzegorz Gorczyński, „Komentarz do art.1012”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki (art. 922-1087)*, red. Mariusz Fras, Magdalena Habdas (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), nt 20.

według art. 98 § 3 w zw. Z § 2 k.r.o. reprezentację dziecka przez tegoż rodzica²⁹. Projektodawca słusznie wyłączył możliwość złożenia oświadczenia bez wymaganej zgody sądu opiekuńczego lub sądu spadku w przypadku gdy dziedziczenie następuje w zbiegu, stawiając warunek, że analizowany przepis będzie miał zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy dziecko powołane jest do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica, a także w przypadku gdy inny zstępny rodziców przyjmuje spadek. W tym zakresie projekt należy ocenić pozytywnie. Wyłącza on bowiem sytuację, w której odrzucenie spadku w mieniu małoletniego powodowałoby ograniczenie osób powołanych do dziedziczenia stanowiąc w istocie działanie na korzyść jednego ze zstępnych. W tym zakresie konieczność uzyskania zgody właściwego sądu wydaje się jak najbardziej uzasadniona.

Na marginesie prowadzonej analizy należy odnieść się do zaproponowanej treści art. 1015 k.c. Należy zauważyć, że jest on odzwierciedleniem dawno przyjmowanego w orzecznictwie stanowiska o konieczności zachowania dla spadkobiercy terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, który przed jego upływem wystąpił ze stosownym wnioskiem do sądu, nawet jeżeli oświadczenie o przyjęciu albo odrzuceniu spadku zostało odebrane już po jego upływie. Proponowane brzmienie §1¹ może jednak nadal budzić wątpliwości co do wymaganej formy złożenia wniosku o odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Przerwanie terminu następowaloby bowiem nawet w przypadku wniosku skierowanego do niewłaściwego sądu w minimalnej wymaganej do tego formie. Tymczasem art. 1018 § 3 k.c. wymaga, aby oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składane przed sądem spadku lub przed notariuszem. Jeszcze na etapie prac legislacyjnych postulować zatem można doprecyzowanie, proponowanych zapisów §1¹ i wskazanie konieczności założenia tego wniosku o odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed sądem spadku co korelowałoby z treścią art. 628 k.p.c.

4. Zakończenie

Podsumowując przedstawioną analizę obecnie obowiązujących regulacji odnoszących się do zagadnienia zasad składania oświadczenia o odrzuceniu spadku, które dokonywane jest przez rodziców w imieniu małoletniego dziecka, należy stwierdzić, że bez wątpienia wymagają one nowelizacji. W obecnym kształcie, mimo ugruntowanej linii orzeczniczej, są one przyczyną powstania niepewności co skuteczności złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po upływie sześciomiesięcznego terminu. Wylimitowanie takiego stanu rzeczy nie może być usunięte bez interwencji ustawodawcy.

29 Por. Witold Borysiak, „Komentarz do art. 1012”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Witold Borysiak (Warszawa, C. H. Beck, 2022), nt 25.

Z drugiej jednak strony należy zastanowić się czy zaproponowany projekt, niosący za sobą jednak daleko idącą nowelizację obejmująca przecież trzy ustawy tj. k.c., k.r.o. oraz k.p.c. jest konieczny i przede wszystkim wymagany. Pamiętać należy, że u podstaw podjęcia prac legislacyjnych stała co do zasady dwie przyczyny, tj. zagadnienie dochowania terminu, o którym mowa w art. 1015 k.c. oraz w istocie rozstrzygnięcie czy złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku stanowi czynności zwykłego zarządu czy też zwykły zarząd przekracza. Przeprowadzona analiza przedstawionego projektu prowadzi do wniosku o swoistym przeregulowaniu przedstawionych zagadnień. O ile z aprobatą należy przyjąć jednoznaczne wskazanie na zwieszenie sześciomiesięcznego terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w przypadku złożenia wniosku do właściwego sądu na jego złożenie w imieniu małoletniego, co w już zasadzie rozwiązuje większość problemów natury praktycznej związanych ze złożeniem stosownego oświadczenia czy to przed notariuszem czy to przed sądem spadku, o tyle za niezrozumiałą w ocenie autorki, należy uznać propozycję rezygnacji z obowiązku uzyskania zgody właściwego sądu w przypadku zgodnego czy też wspólnego działania rodziców. Stanowi to niepotrzebne i w zasadzie uzasadnione wyłącznie intencją przyspieszenia postępowania spadkowego, tworzenie wyjątku od obowiązującego przecież nadal w innych sprawach niż spadkowe, reguły ustalonej w art. 101 § 3 k.r.o.³⁰. Wydaje się, że chęć usprawnienia postępowania spadkowego przedłużającego się ze względu na potencjalną (a nawet stanowiącą regułę) opieszałość sądu opiekuńczego, dającą się łatwo usunąć już poprzez przyznanie priorytetu rozstrzygania tego rodzaju spraw, nie jest wystarczającą przesłanką do odstępstwa od zasady określonej w przytoczonym wyżej przepisie. Dlatego też z aprobatą należy odnieść się do zaproponowanych zmian dotyczących określenia sądu właściwego do wyrażenia takiej zgody i przyznanie kognicji w tym zakresie również sądowi spadku jako zagadnienia wpadkowego w ramach postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Uwzględniając przedstawione wnioski podsumowujące prowadzone rozważania, stwierdzić należy, że podjęcie prac legislacyjnych w przedmiotowej dziedzinie stanowi krok we właściwym kierunku. Zaproponowane projekty wymagają jednak podjęcia dyskusji zarówno co do ich zakresu ewentualnych nowelizacji jak i zasadności jej dokonywania.

30 Odmiennie stanowisko prezentuje Paweł Czubik, „Refleksje na temat potrzeby przyjęcia de lege ferenda przepisów wyłączających czynności odrzucenia spadku imieniem małoletniego z kręgu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem” *Nowy Przegląd Notarialny*, nr 3 (2018): 5-12.

Bibliografia

- Borysiak Witold, „Komentarz do art. 1012”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Witold Borysiak, nt 25. Warszawa, C. H. Beck, 2022.
- Ciepla Helena, „Komentarz do art. 101”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Kazimierz Piasecki, nt 4. Warszawa: Lexis Nexis 2011.
- Czubik Paweł, „Refleksje na temat potrzeby przyjęcia de lege ferenda przepisów wyłączających czynności odrzucenia spadku imieniem małoletniego z kręgu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem” *Nowy Przegląd Notarialny*, nr 3 (2018): 5-12.
- Gorczyński Grzegorz, „Komentarz do art.1012”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki (art. 922-1087)*, red. Mariusz Frasz, Magdalena Habdas, nt 20. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.
- Jasiakiewicz Tomasz, „W poszukiwaniu środków ochrony prawnej małoletniego spadkobiercy przed mimowolnym przyjęciem spadku” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 4 (2019): 125-137.
- Jędrzej Grzegorz, „Komentarz do art. 101”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Grzegorz Jędrzejek. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Justyński Tomasz, „Rodzicielskie oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku a termin zawity z art. 1015 k.c.” *OSP*, nr 3 (2020): 14-29.
- Kordasiewicz Bogudar, „Oświadczenie w sprawie przyjęcia lub odrzucenia spadku”, [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo Spadkowe*, t. X, red. Bogudar Kordasiewicz. 510-552. Warszawa: C. H. Beck, 2015.
- Książak Paweł, „Glosa do Postanowienia z dnia 20 listopada 2013 r., ICSK 329/13” *Rejent*, nr 5 (2014): 105-111.
- Partyk Aleksandra, „Bieg terminu na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego. Glosa do postanowienia SN z dnia 20 listopada 2013 r. I CSK 329/13”, *Lex*.
- Pazdan Maksymilian, „Komentarz do art. 1015 k.c.”, [w:] *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz do art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. Krzysztof Pietrzykowski, nt 1. Warszawa: C. H. Beck, 2021.
- Pisuliński Jerzy, „Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku” *Rejent*, nr 6 (1992): 54-75.
- Słyk Jerzy, „Komentarz do art. 101 k.r.o.”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, t. V, red. Konrad Osajda, nt 25. Warszawa: C. H. Beck, 2013.
- Słyk Jerzy, „Orzekanie w sprawach o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka” *Prawo w Działaniu*, nr 21 (2015): 191-243.
- Sokołowski Tomasz, „Komentarz do art. 101 k.r.o.”, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Henryk Dolecki i Tomasz Sokołowski, nt 14 a. Warszawa: Wolter Kluwer Polska, 2013.

- Swaczyna Bartłomiej, „Odrzucenie spadku nabytego przez dziecko”, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. Marlena Pecyna, Jerzy Pisuliński, Małgorzata Podrecka. 569-583. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.
- Szpyt Kamil, „Komentarz do art. 1031”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki. nt 3. Warszawa: C. H. Beck, 2020.
- Trzewik Jacek, „Złożenie oświadczenia spadkowego przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych- uwagi na tle uchwały składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego-Izby Cywilnej z 22 maja 2018 roku (III CZP 102/17)” *Teka Komisji Prawniczej Pan Odział w Lublinie*, nr 1 (2020): 339-454.
- Wolak Grzegorz, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r., III CSK 352/14, OSNC nr 5, poz. 63” *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, nr 2 (2016): 192-209.
- Wolak Grzegorz, „Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 R. (IIII CSK 329/15)” *Nowy Przegląd Notarialny*, nr 2 (2017): 49-73.
- Żok Krzysztof, „Komentarz do art. 1015 k.c.”, [w:] *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 627–1088*, red. Maciej Gutowski. nt 28. Warszawa, C. H. Beck, 2019.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license. For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>